

Globalizációelméletek és multikulturalitás

Andok Mónika - 2017. 08. 27.

Jelen tanulmányban a globalizációhoz kapcsolódó elméletek közül két markánsan elkülönülőt fogok bemutatni. Az egyik David Held amerikai szociológus nevéhez köthető elmélet, míg a másik Jan Pieterse elgondolása. Az előbbi inkább homogenizálódást lát a folyamatban, míg a másik hibridizációként azonosítja. Ezután megvizsgálom, hogy a média milyen szerepet tölt be ebben a folyamatban. Végül néhány gyakorlati példával és elemzéssel illusztrálom a kortárs (multi)kulturális kutatásokat.

Eltérő elméletek a globalizációról

David Held szerint a globalizáció korunk nagy eszméje, mely a gyakorlatban világméretű összekapcsoltságot és kölcsönös függést eredményez. Ezen jellegzetességek miatt állíthatjuk, hogy a 20. század végén, 21. század elején végbemenő globalizáció nem hasonlítható össze a történelemben korábban megfigyelhető birodalmi expanziókkal, ugyanis minőségileg másról van szó. Miben áll ez a különbség? A hálózati kommunikáció teremtette összekapcsoltság átalakította a fizikai távolsághoz, térhez és a fizikai időhöz kapcsolódó tapasztalatainkat. A valós fizikai hely ma már nem határozza meg a távolságot, ezt érzékelhetjük, amikor bekapcsoljuk az Earth Webcam adását, melynek segítségével élőben nézhetjük, hogy Balin miként utaznak elefántháton a turisták a nemzeti parkban. Ezen jelenséget a szakirodalom deterritorizációnak, vagyis a területi lehatároltságtól való függetlenedésnek nevezi. A hálózati média közegében végzett cselekvéseink hatósugara nemcsak a térben, de

időben is átalakult. Időbeli értelemben tulajdonképpen a legtöbb dolog, esemény, történés azonnalivá vált. Cselekvésem hatása nem késleltetett a médium közegében, hanem azonnali. Ennek következményeit gondoljuk át egy történelmi példán keresztül! Közismert történelmi tény, hogy a brit gyarmatbirodalom kormányzása Indiában egy ott élő alkirályra (fő kormányzóra) támaszkodva történt. Miért kellett ott élnie az alkirálynak, a birodalom kormányzásához miért volt ez nélkülözhetetlen? Amíg nem létezett a Szezi-csatorna és a keletre tartó tengeri közlekedésben meg kellett kerülni Afrikát, egy postai küldemény átlagosan 5–8 hónap alatt ért el Indiába, s a monszun időszak miatt összességében két évbe telt egy teljes levélváltás, vagyis amíg a válasz is megérkezett Angliába. Az 1870-es évektől kiépült a távíró hálózat, s így a két évből öt óra lett – telegrafáltak Bombaybe, s még aznap megjött a válasz (Thompson 1995:154 idézi Allan: 2010: 39). Mai, hétköznapi cselekvéseink során ez az azonnaliság is napi tapasztalattá és gyakorlattá vált. Vagyis ma mindannyian a deterritorializált azonnaliság dimenziójában élünk, ám ennek nemcsak pozitív következményei vannak. Jody Jensen teszi fel a kérdést a globális kormányzásról szóló könyve epilógusában, hogy egy ilyen időérzettel rendelkező világban vajon mivel lehet rávenni a polgárokat a hosszú távú gondolkodásra, a hosszú távú felelősségvállalásra. A kérdés kapcsán Jensen azt az elképzelését mutatja be, melyet a Hosszú Jelen Órájának nevez a szakirodalom. „Mai civilizációnk hovatovább annyira felpörög, hogy figyelmét csak kórosan rövid időre tudja összpontosítani. Talán a technológiai fejlődés gyorsulása teszi, talán a piacvezérelt gazdaságok szűkre szabott látásmódja, talán a demokráciának a közelgő választásokra fókuszáló szemlélete, vagy az emberi *multi-tasking* örülete. Ráadásul a felsorolt hatások mindegyike egyre fokozódik. Szükség lenne valamiféle kiegyensúlyozó, korrigáló erőre, valamilyen

mechanizmusra vagy mítoszra, amely ösztönzi a távolba tekintést, és vele együtt a hosszú távú felelősségvállalást – ahol a hosszú táv legalább évszázadokat jelent” (Brand 1999 2–3. idézi Jensen 2014: 209).

A 21. századi globalizációra nem csupán az jellemző, hogy kiterjedése átlépi addigi térbeli és időbeli lehetőségeinket, de mind a folyamat, mind a hatás intenzitása erősebb. Held ezt úgy fogalmazza meg, hogy az emberi szerveződés és aktivitás formái eltolódnak a cselekvés, az interakció és a hatalomgyakorlás kontinenseken átívelő (transzkontinentális) vagy régiók közötti (interregionális) mintázatai felé. A kutató ennek négy nagy típusát különíti el. Először is: a társadalmi, politikai és gazdasági tevékenységek túllépnek a politikai határokon, régiókon és kontinenseken. Másodszor: a globalizációt a kereskedelem, a beruházás, a pénzügyek, a kultúra stb. hálózatainak, áramlatainak gyarapodása jellemzi. Harmadszor: a globalizáció a globális interakciók és folyamatok felgyorsulásával jár, hiszen a közlekedés és a kommunikáció világméretű rendszereinek fejlődése növeli az eszmék, a javak, az információ, a tőke és az emberek terjedésének és mozgásának a sebességét. S negyedszer pedig: elmélyül a globális interakciók és folyamatok hatása: távoli események is nagy jelentőségre tehetnek szert helyi szinten, s még a leginkább lokálisnak tekinthető események is rendkívüli globális következményekkel járhatnak (Held 2003: 306 idézi Jensen 2014: 32–33).

Jan Pieterse, a Californiai Egyetem tanára úgy véli, globalizációról csak többes számban érdemes beszélni, vagyis globalizációkról. Egyrészt mert mindenképpen többdimenziós a folyamat, s ahány résztvevője, impulzusa van a globalizációnak, annyiféleképpen fog végbemenni. Ennek kapcsán Pieterse célszerűnek tartja megkülönböztetni a globalizációt mint elvet és a globalizációt mint gyakorlatot.

Ugyanakkor aláhúzza a folyamat alapvetően gazdasági jellegét, melyet némi iróniával CocaColonializációnak és McDonaldizációnak nevez (Pieterse 1995: 45–46). A globalizáció folyamatait vizsgáló szakemberek közti vita kulcspontja, hogy a globalizáció kulturális következménye az lesz-e, hogy egyneműbb, homogénebb lesz a kultúra, vagy sokszínű marad, a heterogenitás megőrződik a globalizálódás során. A vitát értékelő Arjun Appadurai, a New York-i Egyetem médiatanára szerint napjaink globális interakcióinak központi problémáját éppen a kulturális homogenizáció és heterogenizáció közötti feszültség adja. Úgy véli, a homogenizációs érvek többnyire a baloldali médiakutatásból származnak, s kapcsolatban állnak az amerikanizálódás gondolatával (Appadurai 2008: 243–244., ld. még részletesen Rantanen, 2005: 74–118). Ez előbbire, a homogenizálódásra, az összeolvadásra a konvergencia, az utóbbira, a heterogenitás leírására a hibridizáció kifejezést is szokták használni. A hibridizációként elgondolt globalizáció a folyamaton belül arra a jelenségre fókuszál, amely egyszerre hoz töredezettséget a folyamatba és új, más struktúrájú integrációt. Vagyis egyes kulturális formák elválnak korábbi gyakorlatoktól, és új gyakorlatok új formáival kombinálódnak. Régebben a gyász kulturális gyakorlata a nyugati kultúrában azt jelentette, hogy fekete ruhában jártak a hozzátartozók akár egy évig is. Ma a gyász kifejezési formájába már olyan gyakorlatok is beletartozhatnak, hogy emlékfilmeket készítenek az elhunytáról, s azt a közösségi média felületein megosztják, láthatóvá válik, valóban leperreg előttünk „élete filmje”. De a kulturális gyakorlatok újjászerveződése nemcsak életünk jelentős, rituális pillanataihoz köthető, ugyanúgy megjelennek a mindennapokban is (ld. Jensen 2014: 34).

A globalizáció megközelítései Pieterse alapján (Pieterse 1995: 62):

Globalizáció mint homogenizálódás	Globalizáció mint változatosság
kulturális elnyomás	kulturális sokszínűség
kulturális függőség	kulturális függetlenség
kulturális vezető szerep	kulturális egymásra hatás
önérvényesítés	egyeztetés, hibridizáció
modernizáció	modernizációk
nyugatosodás	globális melange
kulturális igazodás	kreolizálódás, kulturális kereszteződés
világcivilizáció	globális ökumené
rassz	fél kasztok, keverékek
etnicitás	új etnicitás
identitás	új identitások, új típusú identifikációk

A média szerepe a globalizációban

A globalizálódás folyamatában a hálózati kommunikációnak, a médiának meghatározó szerepe van. Terry Flew ausztrál médiakutató nyomán ez három dimenzióban ragadható meg:

- A média technológiai és szolgáltatásai révén bonyolódik le a nemzetközi információáramlás, információs vérkeringés.
- A médiaágazatok vezető szerepet töltenek be a globális expanzió és integráció ösztönzésében.
- Az emberek a média által közvetített tartalmak és képek révén értelmezhetik a világ különböző helyein játszódó eseményeket (Flew, 2005: 178–179 idézi Jensen 2014: 51).

S ha mindezt, a klasszikus tömegkommunikációt kiegészítjük a közösségi média lehetőségeivel, akkor igazat kell adnunk Terhi Rantannennek, aki így fogalmaz: „...az emberek egyéni médiatevékenységük révén maguk is hozzájárulnak a globalizációhoz, és ez a tevékenység egyre inkább társadalmi gyakorlattá válik” (Rantanen 2005: 18).

A média szerepét elemzi Bayer József is a globalizálódásról szóló tanulmányában: „A transznacionális médiavállalatok által közvetített kultúripari termékekre az jellemző, hogy a helyi viszonyokhoz való minden alkalmazkodás mellett (amely főleg abban nyilvánul meg, hogy bevásárolják magukat a nemzeti kulturális vállalatokba) a közvetített kultúra a következő vonásokat viseli.

- Erősen követi az amerikai tömegkultúra mintáit, az amerikai életstílust és eszményeket közvetíti.
- A lehető legszélesebb piaci terítés érdekében erősen standardizálja a tartalmakat. Ez végül nem kulturális konvergenciához, inkább egyetlen meghatározó kultúra dominanciájához vezet. Például a CNN hírszolgálati gyakorlatát illetően sokakban jogos kétely támadhat abban a tekintetben, hogy valójában mennyire globális híreket sugároz, vagy inkább csak az amerikaiak nézőpontjából mutatja be a világ eseményeit. A CNN kétségkívül képes volt egyesíteni a világ vezető gazdasági és politikai elitjeit, de nem képes a helyi érdekek differenciáltabb megjelenítésére.
- A műsorszolgáltatók a piachoz alkalmazkodva a lakosság különböző szegmenseit veszik figyelembe, azaz gyakran célzott közönséghez szólnak, annak érdeklődése szerint tagolva a műsorokat akár csatornánként is. (Pl. a kizárólagos sport- és zenei műsorok, film- és zenei csatornák stb.) De az ezekben közvetített termékek is egy kaptafára készülnek, és így terítik őket a globális médiapiacra” (Bayer 2002).

Összességében azt mondhatjuk, hogy Bayer a homogenizálódás és a hibridizáció folyamatait is látja, de az előbbi tartja erőteljesebbnek. S valóban elgondolható úgy is a globalizáció, mint a két modell – a homogenizálódás és a

hibridizálódás – ötvözete, mivel rendkívül összetett és többdimenziós folyamattal van dolgunk.

Globális kulturális gyakorlatok és elemzésük

Globális Hangok / Global Voices. Az MIT kutatójaként Ethan Zuckerman azt vette észre, hogy a közösségi média világa a korai, kilencvenes évekre jellemző optimizmussal szemben nem váltotta be a demokratizálódással kapcsolatos reményeket. A hálózat, a hálózati kommunikáció nem hozott létre demokratikusabb teret a közéleti kérdések megvitatására. Sőt bizonyos pontokon visszaesést is láthatunk: a felhasználók, mivel magukhoz hasonló emberekkel érintkeznek a közösségi média világában, ezért úgynevezett visszhangkamrába[1] vagy szűrőbuborékba[2] zárják magukat. Ez nemcsak személyekre, de közösségekre, nemzetekre is jellemző. Hiába biztosít lehetőséget a hálózat arra, hogy külföldi hírforrásokból tájékozódjon a felhasználó, ez csak ritkán valósul meg[3]. Előadásában[4] cáfolja Negroponte állítását, miszerint az atomok nem „utazhatnak” szabadon, ellentétben a bitekkel, melyeket nem tartóztathat fel semmiféle határ. Fidzsi példáját hozza fel: míg bármelyik amerikai élelmiszerboltban vehetünk Fidzsi-származó ásványvizet, addig alig találunk Fidzsi-szóló hírt a neten. A hálózati hírek túlnyomó része Amerikával (szövetségeseivel és ellenfeleivel) foglalkozik, angol nyelven. A felhasználókhöz nem jutnak el a globális hálózat más – nem angol nyelvű – területeinek hírei, információi. Zuckerman ezen torzulás mérséklésére hozta létre a Global Voices nevű kezdeményezését, hogy a kulturálisan sokszínű híráramlás ne csupán eszme, hanem gyakorlati szinten megvalósuló lehetőség legyen.

Konvergens kultúra / Convergens Culture. Henry Jenkins az MIT Comparative Media Studies programjának vezetője 2006-ban publikálta a konvergens kultúrával kapcsolatos

kutatásait. Könyvében Jenkins konvergencián elsősorban nem a technológiát érti, hanem a szociális, kulturális gyakorlatokat. Ezért azt vizsgálja – több esettanulmány segítségével –, hogyan használják a médiát, hogyan élnek vele: az intézmények, cégek, hirdetőik és a felhasználók, befogadók. S ennek a két iránynak, a felülről jövő intézményinek és az alulról szerveződő rajongói, befogadóiak a konvergenciájáról beszél elsősorban. A könyv három területtel foglalkozik kiemelten: a média konvergenciával, a résztvevői kultúrával és a kollektív intelligenciával. Esettanulmányai között szerepel a Mátrix, Harry Potter és a Csillagok háborúja is (ld. részletesen Andok 2016).

Kulturális projektek/ Lev Manovich kulturális projektjei. Az orosz származású amerikai kutató számára az új médiában nem a hálózatiság a fontos, hanem a technológia, s nem a közösség, hanem a kultúra. Vagy ahogy maga nevezi, az adatbázis-kultúra, mely a HCI (Human Computer Interface) kulturális interfészén keresztül működik. Manovich ehhez kapcsolódóan kidolgozott egy új módszertant, a kulturális analitikát, amely kulturális nagy adatok (Big Data) vizualizációját jelenti. Az elmúlt években egyenlőtlenségek kulturális kutatásával (Inequaligram http://inequaligram.net/#content_22), vizuális adatredukcióval (On Broadway <http://manovich.net/index.php/exhibitions/on-broadway>), illetve a szelfik kutatásával is foglalkozott (Selfiecity <http://manovich.net/index.php/exhibitions/selfiecity>).

Mindhárom kutató, mindhárom irány azt jelzi, hogy a hálózati felületen végbemenő globalizáció kulturális formái, következményei rendkívül szerteágazóak és sokszínűek.

—

Irodalom

Allan, S., 2010. News Culture. 3. ed. McGraw Hill, Open University Press.

Andok Mónika, 2016. Digitális média és mindennapi élet. L harmattan Kiadó, Budapest.

Appadurai, A., 2008. Különválások és különbségek a globális kulturális gazdaságban. In. Niedermüller P. – Horváth K. – Oblath M. – Zombory M. (szerk.): Sokféle modernitás. A modernizáció stratégiái és modelljei a globális világban. L'Harmattan, Budapest.

Bayer J., 2002. Globális média, globális kultúra. Magyar Tudomány. 6–7.<http://www.matud.iif.hu/02jun/bayer.html>.

Jenkins, H., 2006. Convergence Culture: Where Old and New Media Collide. New York University Press, New York.

Jensen, J., 2014. Globalizáció és új kormányzás. (Mundus Novus könyvek) MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet, Budapest–Érd.

Manovich, L., 2001. *The Language of New Media*. MA, The MIT Press, Cambridge.

Pieterse, J. N., 1995. Globalization as Hybridization. In. Featherstone, M., – Lasch, S. – Robertson, R. (eds): Global Modernities. SAGE. London. 45–68.

Rantanen, T., 2005. The Media and Globalization. SAGE, London,

Sunstein, C. R., 2013. Republic.com 2.0. Budapest.

Zuckerman, E.

http://www.ted.com/talks/ethan_zuckerman?

language=hu#t-741945 (utoljára ellenőrizve 2016. 11. 26.)

–

[1] Cass Sunstein kifejezése

[2] Eli Pariser kifejezése

[3] Zuckermenn adatai szerint ld. a videóban

[4] **[http://www.ted.com/talks/ethan_zuckerman?](http://www.ted.com/talks/ethan_zuckerman?language=hu#t-741945)**
language=hu#t-741945 (utoljára ellenőrizve 2016. 11. 26.)

Nincs hozzászólás!

Your Email address will not be published.

Comment

Name*

Email*

Save my name, email, and website in this browser for the next time I comment.

Hozzászólás küldése

This site uses Akismet to reduce spam. [Learn how your comment data is processed.](#)

© 2025 e-nyelvmagazin.hu. All rights reserved.